

Utviklingen i alderspensjon pr. 31. mars 2016

Notatet er skrevet av Helene Ytteborg i samarbeid med Ole Christian Lien og Atle Fremming

Bjørnstad

Ved utgangen av 1. kvartal 2016 er det 874 400 personer som mottok alderspensjon, en økning på 29 600, eller 3,5 prosent, sammenliknet med 1. kvartal 2015. 8 prosent av økningen er i aldersgruppa 62-66 år.

90 000 personer i alder 62-66 år mottar alderspensjon. Dette betyr at 32 prosent av befolkningen i denne aldersgruppa er alderspensjonister. Ved første talletidspunkt etter at den nye pensjonsreformen trådte i kraft - 1. kvartal 2011 - var andelen seks prosent.

Selv om antall alderspensjonister øker, viser antall nye alderspensjonister en nedgang på 1700 i 1. kvartal 2016 sammenliknet med samme periode i 2015. Nedgangen skyldes at færre starter uttaket ved 67 år. Det er færre 67-åringer i befolkningen sammenliknet med etterkrigskullet og en høyere andel har allerede tatt ut pensjon før fylte 67 år.

Blant alderspensjonistene i alderen 62-66 år er det 11 prosent som mottar gradert pensjon. Mens 18 prosent av alderspensjonistene i alderen 62-66 år mottok gradert pensjon ved utgangen av 1. kvartal 2011, har andelen holdt seg stabil mellom 10 og 11 prosent de siste årene.

Nye opptjeningsregler for alderspensjon gjelder delvis for personer født 1954–1962 og fullt ut for personer født 1963 og senere. I 2016 har vi fått de første alderspensjonistene som får pensjonen delvis beregnet etter nye regler. 2 200 alderspensjonister mottok den nye inntektpensjonen ved utgangen av 1. kvartal 2016.

Pensjonsreformen

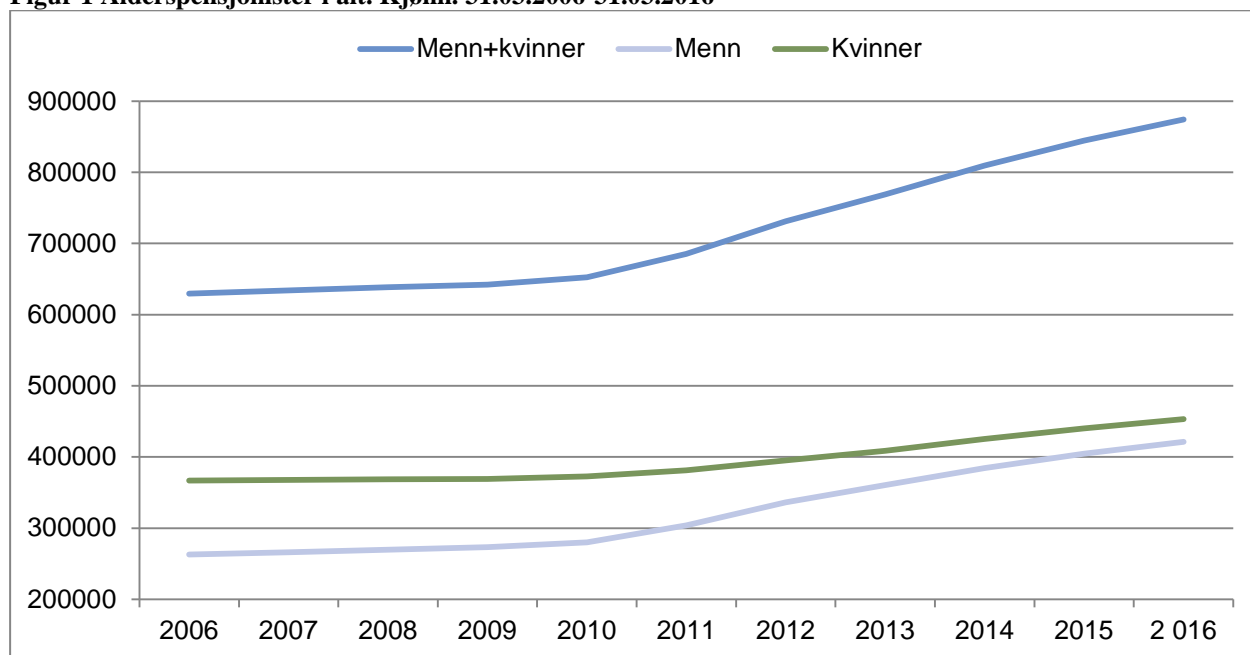
Fra og med 1. januar 2011 trådte det nye regelverket for alderspensjon i kraft. Fra det tidspunktet har mange rett til alderspensjon fra og med fylte 62 år. Man kan velge å ta ut hel pensjon eller gradert pensjon; 20, 40, 50, 60, eller 80 prosent. I tillegg er det også mulig å kombinere alderspensjonen med andre ytelser, for eksempel gradert uføretrygd.

Fortsatt økning i antall alderspensjonister....

Ved utgangen av 1. kvartal 2016 var det 874 400 personer som mottok alderspensjon. Dette var en økning på 29 600 personer sammenliknet med et år tidligere. Figur 1 viser utviklingen i antall alderspensjonister fra 2006 fram til i dag. Veksten har vært langt kraftigere i årene 2011-2015 enn tidligere i perioden. Dette skyldes pensjonsreformen og at den nedre aldersgrensen for uttak av alderspensjon ble redusert fra 67 til 62 år. Kraftig vekst i befolkningen over 67 år de siste årene har også bidratt til veksten.

Pr. 31. mars 2006 var det 104 000 flere kvinnelige alderspensjonister enn mannlige alderspensjonister. Som figuren viser har forskjellen mellom kjønnene sunket betraktelig etter innføringen av pensjonsreformen. Pr. 31. mars 2016 er forskjellen 32 000. Dette skyldes i stor grad at flere menn tar ut alderspensjon før fylte 67 år. Menn står for 57 prosent av økningen, noe som utgjør 16 700 personer. Til sammenligning stod menn for 73 prosent av økningen fra 31. mars 2010 til 31. mars 2011. Selv om andelen menn med alderspensjon er økende, avtar veksten sammenlignet med de foregående årene.

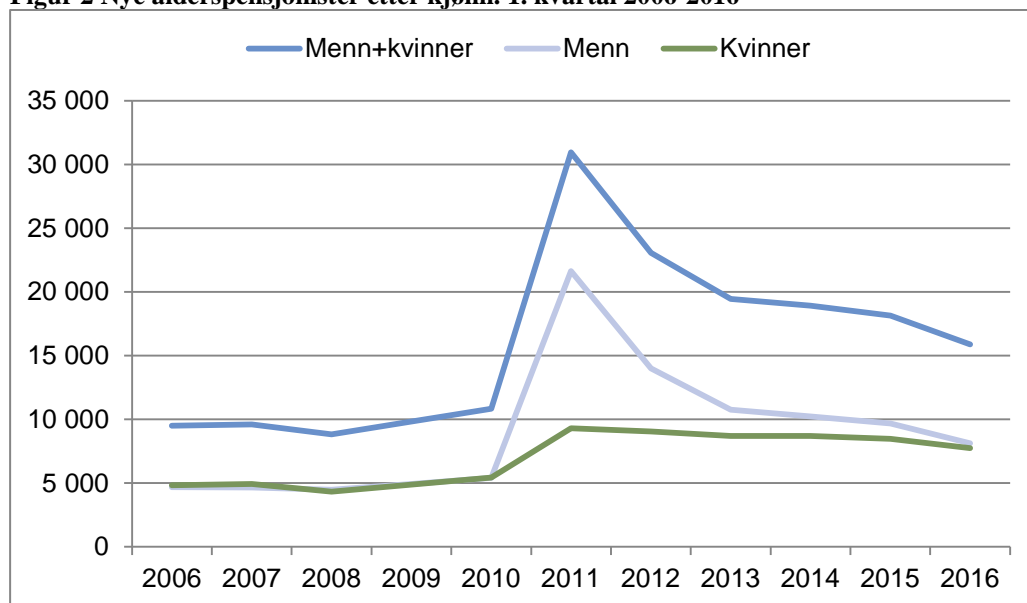
Figur 1 Alderspensjonister i alt. Kjønn. 31.03.2006-31.03.2016



... samtidig avtar antall nye alderspensjonister svakt

Antall nye alderspensjonister var 15 900 i 1. kvartal 2016 mot 18 100 i 1. kvartal 2015. Det var en nedgang på nærmere 2 300, eller 12,5 prosent. Mennene utgjør 1500 av denne nedgangen (figur 2). Før pensjonsreformen var antallet nye alderspensjonister relativt likt for kvinner og menn, men etter pensjonsreformen var det mange som benyttet anledningen til å ta ut pensjon tidligere enn ved 67 år. Særlig blant menn ser vi store utslag i antallet nye alderspensjonister i perioden etter 2011.

Figur 2 Nye alderspensjonister etter kjønn. 1. kvartal 2006-2016*

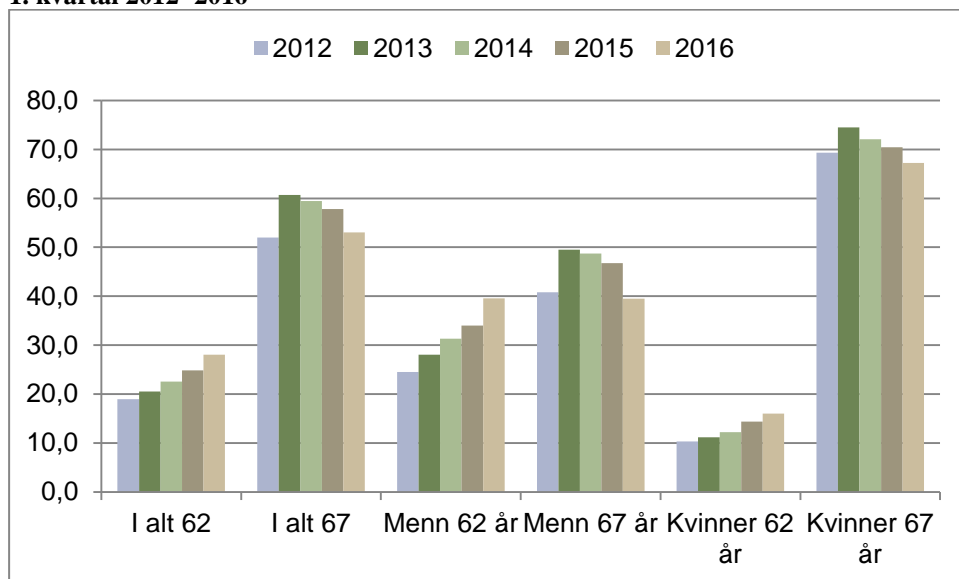


*Tall for 2009 er beregnet

Det er særlig mange som tar ut alderspensjon ved fylte 62 eller 67 år. Av de nye alderspensjonistene i 1. kvartal 2016 tok 28 prosent ut alderspensjon fra 62 år, mens 53 prosent tok ut fra 67 år. For kvinner var andelene 16 og 67 prosent, mens de for menn tok 40 prosent ut ved 62 og 40 prosent ut ved 67 år.

Andelen alderspensjonister som tar ut pensjon fra fylte 67 år har gått ned med 5 prosentpoeng fra utgangen av mars 2015 til utgangen av mars 2016. For et år siden var det 58 prosent som tok ut pensjon fra fylte 67 år. Siden 2013 har vi sett en årlig nedgang på rundt 1 prosentpoeng i personer som tar ut alderspensjon fra fylte 67 år, men i år er nedgangen kraftigere. Det skyldes trolig at den gamle AFP-ordningen i privat sektor ble utfaset i løpet av 2015. De som hadde gammel privat AFP gikk over på alderspensjon da de fylte 67 år. For å ta ut ny privat AFP er det derimot et vilkår at man også tar ut alderspensjon. Den vanligste uttaksalderen for privat AFP er 62 år – omtrent to av tre i denne gruppen velger uttaksalder 62 år.

Figur 3 Nye alderspensjonister 62 og 67 år etter kjønn. Andel i forhold til alle nye innenfor hvert kjønn. 1. kvartal 2012- 2016



Blant dem som tar ut alderspensjon fra 67 år er det mange som har overgang fra andre pensjoner. I 1. kvartal 2016 var det 4 400 av de nye alderspensjonistene som tok ut pensjon fra 67 år som hadde overgang fra uføretrygd, 100 fra gjenlevendepensjon og 1400 fra AFP. Til sammen blir dette 5900, dvs. at 5900 av 16400, eller 36 prosent av, nye 67-årige alderspensjonister mottok en ytelse før de ble alderspensjonister.

Det er flere kvinner enn menn som kommer fra en tidligere ytelse. Mens 28 prosent av mennene mottok uføretrygd, AFP eller gjenlevendepensjon, var det 47 prosent av kvinnene som kom fra en av disse tidligere ytelsene.

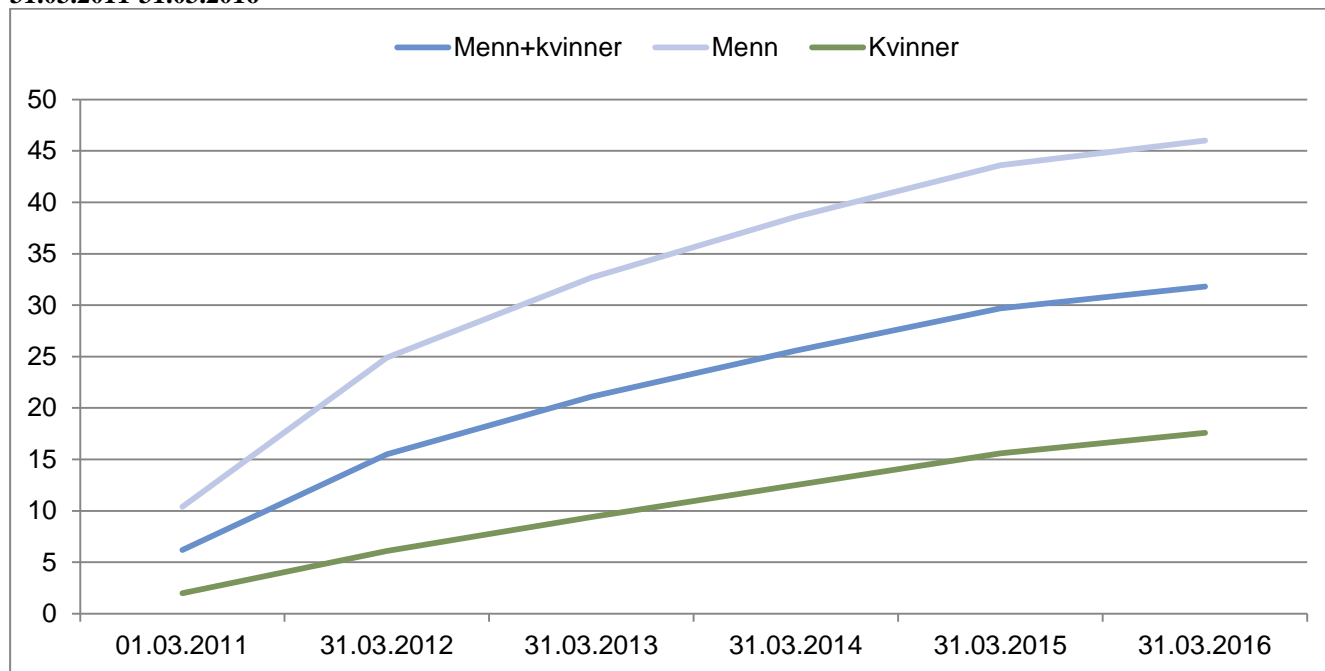
Stor økning i alderspensjonister under 67 år

Ved utgangen av mars 2016 var det 90 000 alderspensjonister i aldersgruppa 62-66 år. Dette er en økning på 6000 personer fra mars 2015. Menn utgjør 73 prosent av alle i aldersgruppa 62-66 år ved utgangen av 1. kvartal 2016, mot 84 prosent ved utgangen av 1. kvartal 2011.

Etter at pensjonsreformen trådte i kraft 1. januar 2011 er det mange som har rett til alderspensjon fra og med fylte 62 år. Kvinner har i mindre grad enn menn benyttet seg av denne muligheten. To viktige årsaker er at færre kvinner oppfyller vilkåret for å ta ut tidlig alderspensjon, og at flere kvinner allerede mottar full uføretrygd eller andre pensjoner. Likevel er det slik at blant dem som har mulighet til å ta ut tidlig alderspensjon, er andelen blant menn som tar ut tidlig pensjon høyere enn blant kvinner. En mulig årsak kan være at kvinner har høyere forventet levealder enn menn. Kvinner kan i større grad være tjent med å utsette uttaket av alderspensjon.

32 prosent av 62-66-åringene i befolkningen tok ut alderspensjon ved utgangen av mars 2016. Da pensjonsreformen trådte i kraft (1. kvartal 2011) var andelen seks prosent. Det er store forskjeller på menn og kvinner. 46 prosent av mennene og 18 prosent av kvinnene i alderen 62-66 år var alderspensjonister ved utgangen av mars i år (figur 4).

Figur 4 Alderspensjonister 62-66 år etter kjønn. Andel av befolkningen i samme aldersgruppe. 31.03.2011-31.03.2016



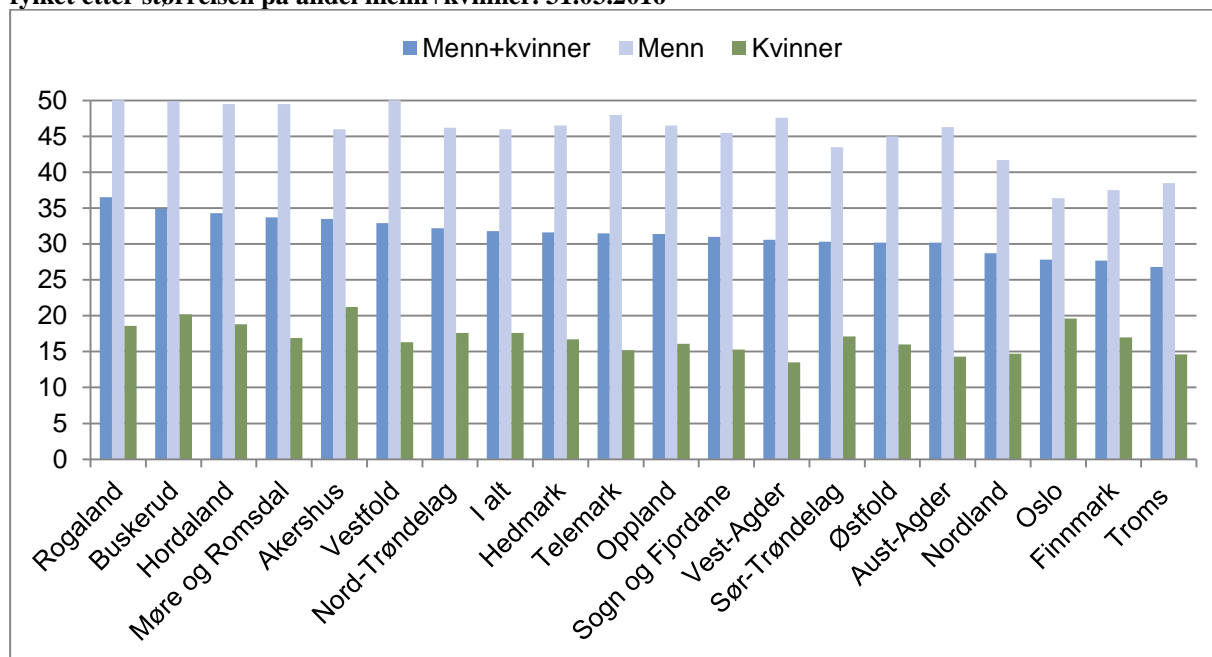
Størst andel alderspensjonister under 67 år i Rogaland

Rogaland har den høyeste andelen personer som velger å ta ut alderspensjon før fylte 67 år sett i forhold til befolkningen. I Rogaland tar 36,5 prosent av befolkningen ut alderspensjon i aldersgruppen 62-66 år. I 2014 tok 29 prosent av befolkningen i denne aldersgruppen ut alderspensjon i Rogaland. Det vil si en økning på 7,5 prosentpoeng på to år. For landet som helhet var økningen i denne gruppen 5,6 prosent. Ser vi på arbeidsmarkedet i Rogaland er det det fylket der ledigheten har økt mest den siste tiden. Det kan være at noen her velger å ta ut tidlig alderspensjon i stedet for å melde seg arbeidsledig.

Troms er det fylke der flest venter med å ta ut alderspensjon til fylte 67 eller senere. Her tar 27 prosent av befolkningen ut alderspensjon før fylte 67 år. Se figur 5.

Tallene påvirkes ikke bare av uttaksadferd, men også av hvor mange som oppfyller vilkårene for å ta ut alderspensjon i hvert fylke.

Figur 5 Alderspensionister 62-66 år etter kjønn og fylke. Andel av befolkningen 62-66 år i det enkelte fylket etter størrelsen på andel menn+kvinner. 31.03.2016



Stabil andel med gradert alderspensjon.

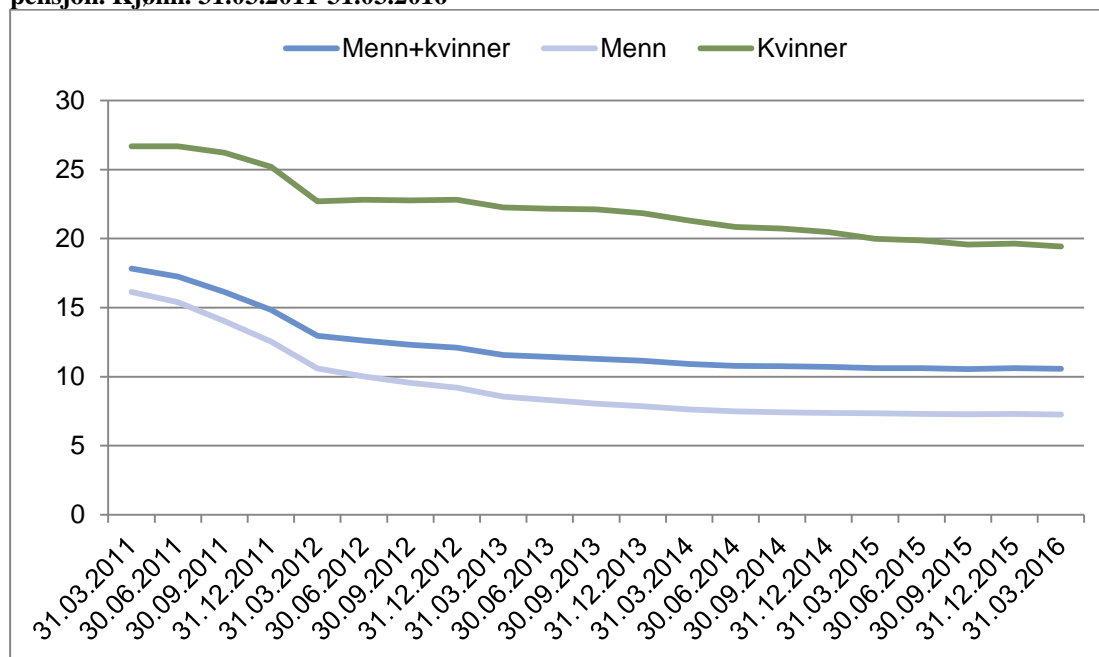
Ved utgangen av mars 2016 var det 388 600 som mottok alderspensjon etter nye regler. 11200 av disse tok ut gradert pensjon. Etter nye regler kan man ta ut gradert alderspensjon ved siden av heltids- eller deltidsarbeid eller i kombinasjon med andre ytelser fra NAV.

11 prosent av alderspensjonistene i aldersgruppen 62-66 år mottar gradert alderspensjon. Denne andelen har holdt seg stabil de siste to årene. Ved utgangen av 1.kvartal 2011 var det en del flere som tok i bruk den nye muligheten til å ta ut gradert alderspensjon. Da var andelen som tok ut gradert alderspensjon 18 prosent.

Blant kvinner er det flere som tar ut gradert alderspensjon enn det er blant menn. Blant de i aldersgruppen 62-66 år tok 19 prosent av kvinnene ut gradert pensjon, sammenliknet med 7 prosent blant mennene. Figur 6 viser at både menns og kvinners andel med gradert pensjon har gått ned siden den nye pensjonsordningen trådte i kraft 1. januar 2011.

Kvinner har en lavere gjennomsnittlig opptjening enn menn og lever lenger enn menn. Kvinner kan derfor i større grad ønske å spare pensjonen til senere i livet og dermed bare ta ut gradert pensjon i første omgang. I tillegg er det flere kvinner enn menn som ikke har tilstrekkelig opptjening til å kunne ta ut full alderspensjon, men kan oppfylle kriteriet for å ta ut en gradert alderspensjon og derfor velger å gjøre det.

Figur 6: Alderspensionister 62-66 år etter kjønn. Andel med gradert pensjon i forhold til alle med pensjon. Kjønn. 31.03.2011-31.03.2016



Stadig færre minstepensjonister

Ved utgangen av mars 2016 var det 140 500 som var minstepensjonister. Dette er en nedgang på 6400 personer sammenliknet med et år tidligere. Blant alderspensjonister var 16,1 prosent minstepensjonister. Andelen er en reduksjon fra mars 2015, da andelen var 17,4 prosent. Sammenlikner man med mars 2006 har vi sett en stor nedgang i andelen minstepensjonister. Da mottok 29 prosent av alderspensjonistene minstepensjon. 44 prosent av kvinnene var minstepensjonister i mars 2006¹.

Det er fremdeles slik at kvinner i større grad enn menn mottar minstepensjon. Ved utgangen av mars 2016 mottok 27 prosent av kvinner med alderspensjon minstepensjon. Blant mennene var det 4,3 prosent som fikk minstepensjon.

Det er særlig blant de eldre kvinnene at det er mange som mottar minstepensjon. Blant kvinner over 85 år med alderspensjon var det fremdeles 44 prosent minstepensjonister i mars 2016, mens det i aldersgruppen 67-69 år var 8 prosent. Selv om det er færre menn enn kvinner som mottar minstepensjon, ser vi en tilsvarende aldersfordeling blant mennene. Blant mennene over 85 år var det i mars i år 10 prosent minstepensjonister, mens andelen for de i aldersgruppen 67-69 år var 1,4 prosent.

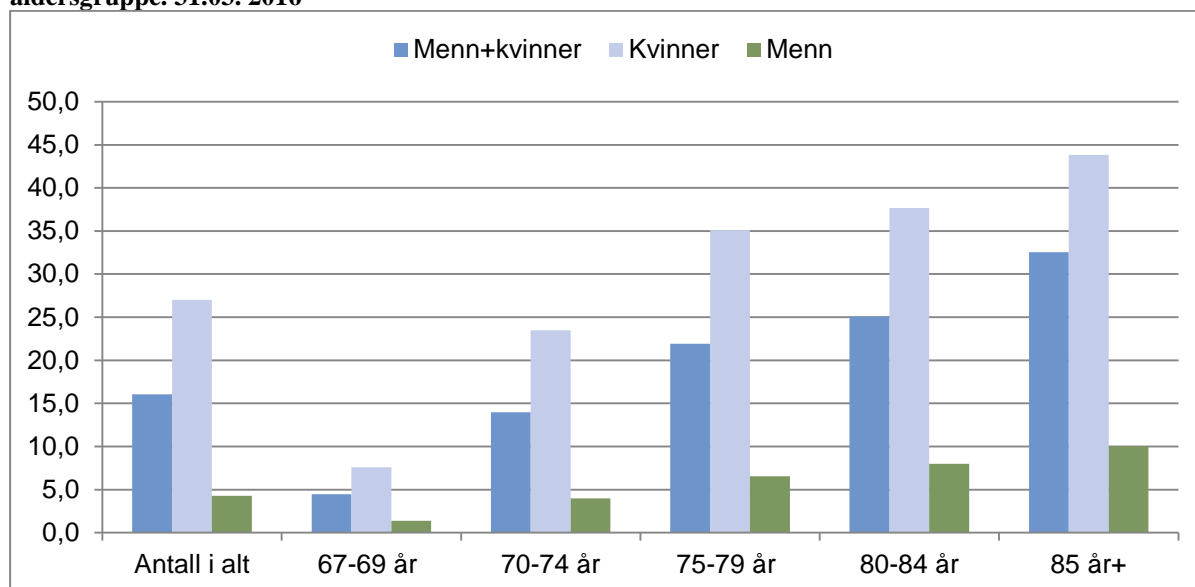
¹ Definisjonen av minstepensjon ble noe endret fra 2011 bl.a. ved at ny AFP i privat sektor blir medregnet i pensjonen ved vurderingen av om den enkelte er minstepensjonist.

Nedgangen i andelen med minstepensjon skyldes en modning av pensjonssystemet² og at nye pensjonister i større grad enn tidligere har vært yrkesaktive. Den første årsaken er den viktigste for menn, mens den andre forklaringen i stor grad gjelder for kvinner.

Figur 7 viser den store forskjellen i andelen minstepensjonister fordelt på kjønn og alder. Her ser vi at andelen kvinner med minstepensjon ligger høyt over andelen for menn. Vi kan likevel se en gradvis økning i andelen minstepensjonister ettersom alderen stiger. De yngre alderskullene har i økende grad opptjent mer pensjon enn de eldre. Dette gjelder særlig for kvinnene, der en større andel har vært yrkesaktive.

Vilkåret for uttak av alderspensjon før 67 år er at man har tjent opp en pensjon som overstiger minste pensjonsnivå ved fylte 67 år. Dette er årsaken til at det ikke finnes minstepensjonister blant 62-66-åringene, og aldersgruppa er derfor heller ikke med i alderskolonnene i figuren. Kolonnen «Antall i alt» viser alle minstepensjonister som andel av alle alderspensjonister.

Figur 7: Minstepensjonister etter kjønn og alder. Andel av alle alderspensjonister i den enkelte aldersgruppe. 31.03. 2016



Kilde: NAV

Alderspensjonister får mindre utbetalt

I mars 2016 var den gjennomsnittlige årlig alderspensjonen 224 000 kroner. Menn har litt høyere pensjon enn kvinner og fikk i snitt utbetalt 255 000 kr mens kvinner fikk i snitt 195200 kroner. Kvinnenes pensjon utgjør dermed 77 prosent av mennenes. Justert for konsumprisindeksen fikk alderspensjonister utbetalt 3800 kroner mindre i mars 2016 sammenliknet med et år tidligere.

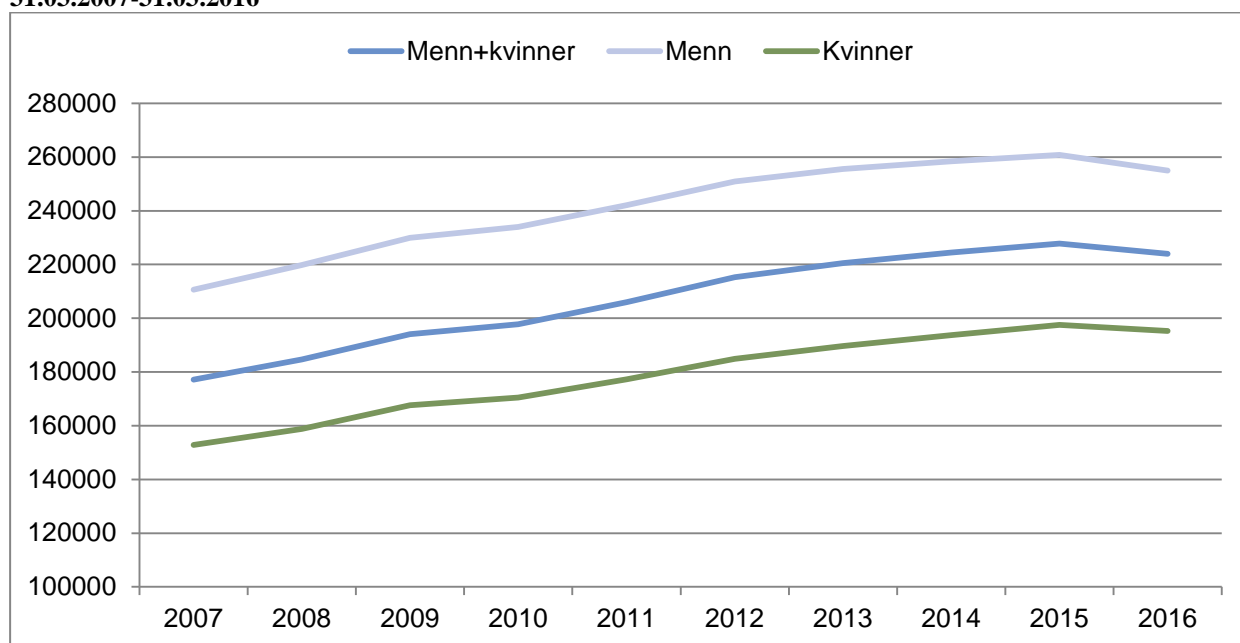
² Yngre fødselskull har hatt anledning til å tjene opp pensjonspoeng i flere år, fordi 1967 var første mulige år for pensjonsopptjening. De som er født i 1940 og fylte 67 år i 2007, er de første som har hatt anledning til full opptjening ved fylte 67 år.

Alderspensionister får i snitt 26 prosent mer utbetalt enn for ti år siden. Kvinnene får 28 prosent mer, mens mennene får 21 prosent mer pensjon enn for ti år siden. Hvis man ser på utbetalingene har menns utbetalinger i snitt økt med 4900 kroner, mens kvinners har økt med 4700 kroner årlig de siste ti årene. Den prosentvise veksten for kvinner er høyere fordi kvinner i utgangspunktet hadde en mye lavere pensjon enn menn.

Det er en mindre økning i gjennomsnittlig pensjonsbeløp de tre siste årene sammenliknet med økningen i 2011 og 2012. Dette skyldes pensjonsreformen som ga anledning til å ta ut alderspensjon fra fylte 62 år. Som følge av dette gikk gjennomsnittlig pensjon ned for menn i aldersgruppene 62-66 år og 67-69 år både fra utgangen av 1. kvartal 2013 til utgangen av 1. kvartal 2014 og fra utgangen av 1. kvartal 2014 til utgangen av 1. kvartal 2015. For aldersgruppa 62-66 år skyldes nedgangen at en større andel hadde tatt ut pensjon ved 62 år, og i aldersgruppa 67-69 år at en større andel av disse hadde tatt ut pensjon før fylte 67 år.

At så mange tar ut alderspensjonen tidlig, vil også føre til svakere vekst i gjennomsnittlig pensjon i årene framover.

Figur 6 Gjennomsnittlig årlig pensjon etter kjønn. Beløp i kroner omregnet med konsumprisindeksen. 31.03.2007-31.03.2016



Både blant menn og kvinner er det aldersgruppa 85 år og over som har lavest pensjon fram til og med 2010. Aldersgruppa 62-66 år, som kom inn da den nye ordningen trådte i kraft fra 1. januar 2011, har lavest pensjon både for menn og kvinner fra og med 2011. Dette skyldes først og fremst de fleksible uttaksreglene for alderspensjon, der pensjonen blir justert for gjenstående levealder på uttakstidspunktet. Tidlig uttak gir derfor lavere årlig pensjon. I tillegg er de fleste med gradert pensjon i aldersgruppa 62-66 år.

Inntektpensjon

Nye opptjeningsregler for alderspensjon gjelder delvis for personer født 1954–1962 og fullt ut for personer født 1963 og senere. I 2016 har vi fått de første alderspensjonistene som får pensjonen delvis beregnet etter nye regler. 2 200 alderspensjonister mottok den nye inntektpensjonen ved utgangen av 1. kvartal 2016.

Inntektpensjonen er en del av alderspensjonen som beregnes på grunnlag av den opptjente pensjonsbeholdningen din. All pensjonsgivende inntekt fra 13 til 75 år teller. Inntektpensjon er en del av regelverket som helt eller delvis omfatter de som er født i 1954 eller senere.

Det viktigste med de nye reglene er at alle år i arbeid teller med ved beregning av pensjonen, og at man får pensjonsopptjening allerede fra første krone. Med de gamle opptjeningsreglene for alderspensjon oppnådde man full pensjonsopptjening etter 40 år.

Tilleggspensjon

Tilleggspensjon gis til alderspensjonister som har tjent opp pensjonspoeng gjennom å ha vært i arbeid eller hatt andre typer pensjonsopptjening. Andelen med tilleggspensjon har økt fra 91 prosent pr. 31. mars 2006 til 96 prosent pr. 31. mars 2015. Det er særlig blant kvinnene at andelen med tilleggspensjon øker, fordi stadig flere kvinnelige alderspensjonister har vært yrkesaktive. Andelen økte fra 87 prosent til 94 prosent i tiårs-perioden.

Skjermingstillegg til tidligere uføre

Fra februar 2012 får uføre som har overgang til alderspensjon ved 67 år et skjermingstillegg som del av alderspensjonen. Skjermingstillegget gir en delvis kompensasjon for levealdersjusteringen. Ved utgangen av 1. kvartal 2015 er det 84 200 alderspensjonister som mottar skjermingstillegg, dvs. en andel på 10 prosent i forhold til alle alderspensjonister. Ved utgangen av 1. kvartal 2012 var andelen 3,1 prosent.

Kombinert med uførepensjon

Det er ca. 2 700 personer som har alderspensjon i kombinasjon med gradert uføretrygd pr. 31. mars 2016. Pr 31. mars 2015 var tallet ca. 2 600.